

Emlékezés Salamon Ferencre (1825-1892), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára

Remembering Ferenc Salamon (1825-1892), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Salamon Ferenc történész, esztéta, műfordító, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 1825. augusztus 29-én született Déván (Hunyad vármegye). Édesapja Salamon István református esperes, édesanyja Sala Klára volt. Salamon Ferenc leginkább történészként lett elismerve – elsősorban a *Magyarország a török hódítás korában* című munkája nyomán – de rendkívül szerteágazó érdeklődése kiterjedt a jog, orvostudomány, tanári pálya, újságírás és publicisztika számos terepére is. Történelmi munkássága alapján lett 1871-től a Magyar Királyi Tudományegyetem magyar történelem tanára, és ugyanezen évtől az MTA rendes tagja is. Élete második felében nősült, egy nála jóval fiatalabb, két gyermekes özvegyasszonyt vett feleségül, saját gyermeke nem született. 1891 végén súlyos gyomorbántalmi miatt hagyta abba a tanítást, végül gyomorbetegségében hunyt el, 1893. október 9-én Budapesten.

Származása, tanulmányai

Salamon Ferenc tanulmányainak első állomása a nagyenyedi kollégium volt, ahová apja vitte el barátjához, Szász Károly tanárhoz 1836-ban. Az ugyancsak Nagyenyeden megismert Zeyk Miklós hatására fordult érdeklődése a tudományok és az irodalom felé, de szegényes körülményei ezek művelésében jelentősen akadályozták. Apja korai halálát (amely az 1843-as évre esett) követően papnövendéki ellátmányából és szerény ösztöndíjából kellett fenntartania magát. Hasonló sorú társaitól eltérően nem adott – egyfajta keresetkiegészítésként – órákat, hanem nyelveket tanult. Nagyszabású tervei között szerepelt a fiúmei tengerészeti akadémia megismerése is.

A forradalom éve, az 1848-as esztendő Tordán érte, ahonnan később Kolozsvárra költözött. A szabadságharc első katonái között, szeptember 20-án beállt honvédeknek, de korán megsebesült, ezért Kolozsváron süketnéma gyermekek tanításával töltötte a felépüléséhez szükséges időt. Az oroszok betörését követően ismét csatasorba állt. A fegyverletétel és néhány havi bujdosás után Nagyváradra menekült és 1850-től ismét süketnéma gyermekek tanításával kezdett foglalkozni. Az itt szerzett tapasztalatokat hasznosította későbbi oktatásméleti írásaiban is.

Az egészségügyi problémákkal küzdő gyermekek oktatása oly fontos volt életének ebben a szakaszában, hogy 1851-ben Pesten beiratkozott az egyetem orvosi karára, majd 1854-ben gimnáziumi tanár lett Nagykőrösön olyan személyiségek társaságában, mint Arany János vagy ifj. Szász Károly. 1856-ban mégis otthagya a tanári pályát, Budapestre költözött és újságíró lett – megnyitva ezzel élete egy újabb szakaszát.

Írásai már korábban is jelentek meg, de az igazi fordulópontra az 1857-es esztendő, amikortól a Budapesti Hírlap tárcarovatának állandó kritikusaként tevékenykedik. Az említett folyóirat mellett a Pesti Naplóban is ír irodalmi tanulmányokat, könyvismertetéseket, színikritikákat. 1860-62 között az Arany János nevéhez köthető *Szépirodalmi Figyelő* színikritikusaként is dolgozott.

Az osztrák-magyar kiegyezés létrejötte előtt kezdték ismét élénken foglalkoztatni a tanügyi és oktatásmódszertani kérdések, a témában rendszeresen cikkezett a *Reform* című lapban is. Legismertebb ilyen tárgyú értekezése 1873-ban jelent meg *Közoktatásunk reformjáról* címmel, amely azonban a szakemberek körében nem váltott ki elismerést.

A Magyar Tudományos Akadémia 1859-ben levelező, 1871-ben rendes tagjává választja, még nagyobb jelentőségű azonban az a politikai szerepvállalás, amely Deák Ferenc bizalmasainak

környezetébe emeli (ezt a kört nevezte el utólag, 1889-ben Salamon „irodalmi Deák-pártnak”). A Kiegyezést megelőző események emlékezetes epizódja, hogy Deák Ferenc 1865. április 15-én neki diktálta le a híres "Húsvéti cikk"-ét, amely megnyitotta mind az elfogadás lehetőségét, mind a közjogi kereteket a bécsi udvarral való régóta várt megegyezés irányába. A kiegyezés után próbálkozott a politikai pályával is: Tordán indult el kormánypárti képviselőjelöltként, de előre látható vereséget szenvedett ellenfelétől az egyébként jellegzetesen ellenzéki körzetben.

Salamon Ferenc történelmi munkássága

Az irodalomtörténet felől való „átpártolását” az 1864-es évre teszik, Salamon ekkor kérte áthelyezését a Magyar Tudományos Akadémia első, nyelv- és széptudományi osztályából a negyedik, történettudományi osztályba, ezután publikált rendszeresen történettudományi tanulmányokat. 1867. március 7-én a *Budapesti Közlöny* című hivatalos lap szerkesztőjévé nevezte ki a minisztertanács.

1870-71-től a Magyar Királyi Tudományegyetemen (1873-tól budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem) a magyar történelem nyilvános rendes tanára, 1873-74-től a gimnáziumi tanárképzőben is tanított, 1876-77-es tanévtől pedig a tanárvizsgáló bizottság tagja lett.

Elsősorú kutatási területe a török hódoltság korának Magyarországa – ami azért is nevezhető „érdekesnek”, mivel születésnapja (augusztus 29.) egybe esett a török hadsereg „legszerencsésebb” napjával (Nándorfehérvár, Buda ezen a napon esett el és a mohácsi csata is ekkor zajlott), amely dátum ugyanakkor a magyar történelem sorstragédiáit jelentette. A *Magyarország a török hódítás korában*, valamint *Az első Zrínyiek*, egyaránt átfogó képet ad a török megszállás koráról, de részletesen vizsgálta a 16-17. századi diplomáciai csatározások és békék, békerendszerek történetét, kialakulását is.

1881-ben a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem bölcsészettudományi kara díszdoktorrá (honoris causa doktorrá) avatta. Salamon Ferenc lett az 1886 őszén indult történelmi szeminárium első igazgatója. Az 1881-82-es tanévtől 1889-ig Salamon Ferenc középkori történelmet tanított, ezután egészen haláláig ismét a magyar történelem tanáraként dolgozott az egyetemen. 1887. augusztus 18-án *Pro Litteris et artibus*-éremmel jutalmazták. Salamon Ferenc 1893. október 9-én hunyt el Budapesten.

Salamon Ferenc főbb munkái

- *Magyarország a török hódítás korában*. Heckenast Gusztáv kiadása, Pest 1864. [online: <https://real-eod.mtak.hu/6192/1/000913394.pdf>]

- *Az első Zrínyiek*. Heckenast Gusztáv kiadása, Pest 1865. [online: <https://real-eod.mtak.hu/2705/>]

- *A magyar királyi szék betöltése és a pragmatica sanctio története*. Ráth Mór kiadása, Pest 1866. [online: <https://mek.oszk.hu/08900/08900/index.phtml>]

- *Két magyar diplomata a tizenhetedik századból*. Ráth Mór kiadása, Pest 1867. [online: <https://real-eod.mtak.hu/6208/1/000913652.pdf>]

- *Rendi országgyűléseink jellemzéséhez*. Értekezések a történelmi tudományok köréből (1. 11). Magyar Tudományos Akadémia, Pest. 1869. [online: <https://real-eod.mtak.hu/764/1/B3390111.pdf>]

- *Jelentés a honfoglalás időpontjának meghatározása tárgyában.* (összeállították: Ipolyi, Arnold és Fraknoi, Vilmos és Pauler, Gyula és Salamon, Ferencz és Szabó, Károly) Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest, 1883. [online: https://real-eod.mtak.hu/8726/1/MTA_ElnokokFotitkarokMunkai_FraknoiVilmos_172334.pdf]

- *Salamon Ferenc kisebb történelmi dolgozatai.* Ráth Mór kiadása, Budapest, 1889. [online: <https://real-eod.mtak.hu/6189/1/000913379.pdf>]

-*Budapest története.* (3 kötetben)

-- *I. kötet: Budapest az ó-korban.* Kocsi Sándor nyomdája, Budapest, 1878. [<https://real-eod.mtak.hu/5580/1/000909744.pdf>]

-- *II. kötet: Budavár 1458-1470-iki képével.* Athaeneum Társulat nyomdája, Budapest, 1885. [https://real-eod.mtak.hu/5580/3/CsaladHely_MonografiaVaros_BudaPestTortenete_2.pdf]

-- *III. kötet: Kútfőbirálatok, a város 1687. tervrajzával.* Athaeneum Társulat nyomdája, Budapest, 1885.

[https://real-eod.mtak.hu/5580/4/CsaladHely_MonografiaVaros_BudaPestTortenete_3.pdf]

Felhasznált irodalom

Fitz Artúr: Salamon Ferenc mint műbíráló. Németh József könyvkereskedése, Budapest, 1912.

Mészáros Zoltán: Salamon Ferenc irodalmi eszméi. Szerzői kiadás, Budapest, 1936.

Szádeczky Lajos: dr. Salamon Ferenc emlékezete. (8-r. 16 l.). Gámán könyvnyomda, Kolozsvár, 1893.

Szilágyi Sándor: Salamon Ferenc emlékezete 1825–1892. Hornyánszky Nyomda, Budapest, 1895.

Zabán Márta: Salamon Ferenc szakmai életútja. Hivatástörténeti esettanulmány, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2014.

[online: https://www.researchgate.net/publication/358337263_Salamon_Ferenc_szakmai_letutja]

Várdai Béla: Salamon Ferenc esztetikai munkássága. Franklin Nyomda, Budapest, 1907.

dr. Kelemen Miklós egyetemi docens,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Államtudományi- és Nemzetközi Tanulmányok Kar,
Állam- és Jogtörténeti Tanszék
e-mail: Kelemen.Miklos@uni-nke.hu